

DYSERTACJE DOKTORSKIE
NAPISANE W INSTYTUCIE HISTORII KOŚCIOŁA I PATROLOGII
KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO JANA PAWŁA II
SFINALIZOWANE W ROKU AKADEMICKIM 2013/2014

Ks. Rafał P i e k a r s k i, *Biskup Walenty Wójcik. Życie i działalność (1914-1990)*. Promotor: ks. prof. dr hab. Jan Walkusz. Recenzenci: ks. dr hab. Waldemar Gliński (prof. UKSW), ks. dr hab. Piotr Szczur (prof. KUL).

We wrześniu 2014 roku przypadła 100. rocznica urodzin biskupa Walentego Wójcika, który u boku takich pasterzy, jak biskup Jan Kanty Lorek, biskup Piotr Gołębiowski czy biskup Edward Materski, przez szereg lat współuczestniczył w obowiązkach związanych z administrowaniem i koordynowaniem pracy duszpasterskiej w diecezji sandomierskiej (od jesieni 1981 r. diecezji sandomiersko-radomskiej). Biskup Walenty Wójcik swoją posługą kapłańską i biskupią w diecezji sandomierskiej, pracą naukową w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, udziałem w obradach Soboru Watykańskiego II oraz w pracach dotyczących rewizji i kodyfikacji nowego kodeksu prawa kanonicznego, wpisał się mocno w dzieje Kościoła powszechnego i polskiego w XX w. Dzięki nieprzeciętnej osobowości, bogatemu życiu oraz działalności naukowo-dydaktycznej zapamiętany został przez kolejne pokolenia jako *biskup i profesor*.

Osoba o tak bogatej biografii oraz znacznym dorobku piśmienniczym, jaką był biskup pomocniczy diecezji sandomierskiej, zasługuje na szczególną uwagę oraz opracowanie naukowe zgodne z zasadami sztuki historycznej. Z tego względu powstał pomysł niniejszej pracy doktorskiej, która stanowi pierwszą próbę całościowego udokumentowania i zinterpretowania wielopłaszczyznowej aktywności biskupa Walentego Wójcika, który żył i działał w latach 1914-1990.

Postawiony problem badawczy wymagał odpowiedzi na wiele pytań, które dotyczyły samej biografii, jak i przedsięwzięć podejmowanych przez sufragana sandomierskiego. Ich zawartość treściową najogólniej można zamknąć w pytaniach: jak wyglądało dzieciństwo i lata szkolne Walentego Wójcika, jak przebiegało jego przygotowanie do kapłaństwa, jak wyglądało zaangażowanie w pracę duszpasterską w okresie II wojny światowej oraz studia doktoranckie po niej, jak układała się jego praca w kurii biskupiej, seminarium sandomierskim oraz w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, jakie funkcje pełnił będąc biskupem w Kościele powszechnym i lokalnym, wreszcie, czego dotyczyła jego praca naukowa, jakie problemy i zagadnienia najczęściej poruszał, co opublikował i jaki był jego wkład w rozwój kanonistyki?

Podjęty temat badawczy ujęty został w czterech rozdziałach, z których trzy pierwsze są ze sobą integralnie połączone pod względem chronologiczno-rzeczowym,

ostatni zaś, nieco odmienny od wcześniejszych, stanowi ważne dopełnienie pracy w celu komplementarnego ujęcia spektrum życia i aktywności pisarsko-naukowej biskupa Wójcika.

Zarysowana tematyka wymagała podjęcia szerokich działań badawczych dla poznania źródeł, niezbędnych do uzyskania jak najbardziej wyczerpujących informacji o biskupie Walentym Wójciku. Tym bardziej wydawało się to konieczne, jeżeli zważyć, że dotychczasowa literatura traktująca o historii życia oraz o różnych formach zaangażowania sufragana sandomierskiego w Kościele i na niwie pracy akademicko-naukowej, tylko w drobnej części jest w stanie odpowiedzieć na postawione pytania.

Literatura dotycząca biskupa Walentego Wójcika powstawała jeszcze za jego życia, a zwłaszcza po śmierci, jest niewielka i ma raczej postać krótkich życiorysów, wspomnień, kalendarium, kronik czy nekrologów, przez co nie wykracza ona poza prezentację jedynie niektórych danych biograficznych czy krótkiego wskazania i omówienia kierunków jego zainteresowań i badań naukowych. Spośród tych opracowań na uwagę zasługuje pięć znacznie pogłębionych prac biograficznych, których autorami są: Wojciech Góralski, Adam Kończak, Stanisław Tymosz oraz Marian Zimałek. W literaturze traktującej o sufraganie sandomierskim, oprócz szkiców biograficznych, znajdują się również sporządzone przez Halinę Irenę Szumił spisy bibliograficzne obejmujące spuściznę pisarską biskupa Wójcika.

Zasadniczy materiał do powstania niniejszej monografii stanowiły przede wszystkim źródła archiwalne. Najwięcej danych dotyczących sufragana sandomierskiego zachowało się w Archiwum Kurii Diecezji Sandomierskiej, gdzie znajdziemy m.in. akta personalne, podania, świadectwa szkolne, nominacje, bullę papieską, dekryty i listy urzędowe, jego osobiste listy pisane do biskupa diecezji (np. z okresu studiów doktoranckich), dzięki którym zdobyto więcej szczegółowych informacji o poszczególnych etapach jego życia. Z tegoż archiwum wykorzystano w pracy również akta samej kurii, teczki z rozporządzeniami biskupów sandomierskich, akta z pracy duszpasterskiej diecezji, księgi z wizytacji biskupich czy też księgi protokołów z posiedzeń kapituły katedralnej, celem uzyskania z nich kolejnych, niezbędnych i przydatnych danych dla zobrazowania aktywności biskupa Wójcika.

Ważne dopełnienie w przeprowadzonej kwerendzie stanowiły archiwalia przechowywane w Archiwum Seminarium Duchownego w Sandomierzu. Wśród nich najcenniejszym źródłem okazała się spuścizna po biskupie Wójciku zawierająca jego zbiory prywatne, z których dało się pozyskać szereg materiałów biograficznych, wzbogacających i poszerzających wiedzę uzyskaną z archiwum kurialnego, a także dokumentację obrazującą jego aktywność duszpastersko-naukową. Ponadto, w prezentowanym archiwum zanalizowano także inne archiwalia celem pozyskania danych pozwalających poznać środowiska życia sufragana sandomierskiego, jak gimnazjum kościelne czy seminarium duchowne.

Kwerenda została uzupełniona przez materiały z Archiwum Uniwersyteckiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Archiwum Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie, Archiwum Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Kurii Diecezji Radomskiej, Archiwum Zgromadzenia Sióstr Imienia Jezus w Warsza-

wie oraz archiwa parafialne w Bidzinach, Bliżynie, Klimontowie, Przybysławicach i Skarżysku-Kamiennej.

Mimo obfitości zebranego materiału archiwalnego i zawartych w nim informacji, pojawiły się pewne braki i niedopowiedzenia w ramach przeprowadzanego procesu badawczego. W celu uzyskania stosownych wyjaśnień odwołano się do relacji przeprowadzonych osobiście przez autora i spisanych. Wiele cennych uwag co do środowiska, jak i domu rodzinnego biskupa Wójcika wniosła relacja ks. Tadeusza Skrzypczaka, który był jego sąsiadem w rodzinnej miejscowości. Z kolei świadectwo ks. Waldemara Gałązki, jego ucznia i współpracownika w kurii sandomierskiej, zilustrowało szerzej aniżeli dane archiwalne działalność biskupa w zarządzie diecezją. Relacja ks. Kazimierza Mąkosy wniosła wiele nowych informacji związanych z pracą profesora Wójcika jako prefekta seminarium sandomierskiego.

Obok materiałów archiwalnych oraz relacji, duże znaczenie w przygotowaniu niniejszej pracy miały źródła drukowane. Wśród nich na uwagę zasługują sprawozdania, rozporządzenia biskupa, listy, homilie, odezwy, zapisy kronikarskie oraz instrukcje zamieszczone w „Kronice Diecezji Sandomierskiej”. Dopełnieniem tego były roczniki diecezji sandomierskiej, a także spisane i opublikowane wspomnienia księży diecezji sandomierskiej i radomskiej, którzy w swym życiu i pracy duszpasterskiej zetknęli się z biskupem Wójcikiem.

Podjęte badania pozwalają stwierdzić, iż sufragan sandomierski był nietuzinkowym biskupem pomocniczym diecezji sandomierskiej oraz pracownikiem naukowym. Przeżytych siedemdziesiąt siedem lat, w tym pięćdziesiąt jeden w kapłaństwie oraz dwadzieścia dziewięć w biskupstwie Walentego Wójcika, na zawsze wpisało się w historię Kościoła w Polsce, dzieje diecezji sandomierskiej, w przeszłość Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz dokonania naukowo-piśmiennicze kanonistów polskich. Ofiarną i wierną pracą na rzecz Kościoła sandomierskiego poprzez wykonywane funkcje w kurii biskupiej (notariusza, sędziego kościelnego, wikariusza generalnego), działalność duszpasterską, jako biskupa pomocniczego, towarzyszenie i pomoc trzem z kolei rządcom diecezji sandomierskiej w administracji Kościoła lokalnego w trudnych czasach totalitaryzmu komunistycznego i walki z religią, swą osobowością i zaangażowaniem, potwierdził on wszelkie dobre opinie, jakie o nim formułowano w czasie lat kleryckich, pracy duszpasterskiej na placówkach parafialnych, studiów doktoranckich w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim czy też przy ocenie dorobku naukowo-dydaktycznego. Ważnym świadectwem ukazującym pozytywne cechy charakteru, osobowości oraz życia sufragana sandomierskiego była praca w sandomierskim seminarium duchownym, jako wykładowcy i prefekta, a także kierownika archiwum i biblioteki seminaryjnej, przez co utrwalił się w pamięci wielu pokoleń kapłańskich w Kościele sandomierskim i radomskim jego obraz jako autorytetu i wzoru kapłana. Opinie te uwierzytelniają wypromowani przez niego uczniowie (magistranci i doktorzy, m.in. biskup Stefan Siczek, ks. Waldemar Gałązka, ks. Józef Wrochna, ks. Jerzy Krogulec, ks. Adam Łukiewicz), którzy – jako jego następcy – wzięli na siebie obowiązki rozwoju polskiej kanonistyki oraz prowadzenia spraw diecezji sandomierskiej. Zasługi biskupa Walentego Wójcika nie zamykały się jedynie w granicach i obszarach funkcjonowania macierzystej diecezji czy uniwersytetu. Kompetencje, umiejętności oraz wierność Kościołowi zostały nagrodzone zaufaniem

ze stron najwyższych władz kościelnych w Polsce i Stolicy Apostolskiej, czego wyrazem było powierzenie mu roli ojca soborowego oraz konsultora papieskiej komisji, do której zadań należała rewizja prawa kanonicznego, a także napisanie nowego kodeksu prawa kościelnego. Udział w pracach tych gremiów przyniósł mu uznanie i rozgłos w środowisku Kościoła oraz kanonistów w Europie. Szczególnym dowodem jego aktywności jest imponująca, co do rozmiarów jak i treści, spuścizna naukowo-piśmiennicza, ilustrująca kierunki jego zainteresowań, jak historia prawa kościelnego, prawo celibatu, prawodawstwo synodalne, kwestia relacji Kościół–państwo, historia instytucji kościelnych, historia źródeł prawa kanonicznego, historia diecezji sandomierskiej, biografie i recenzje, a także badań i poszukiwań naukowych. Mnogość poruszanych w niej problemów z zakresu prawa kanonicznego, historii diecezji, biografistyki i napisane recenzje na trwałe wpisały się w dorobek piśmienniczy polskiej kanonistyki i historii Kościoła w Polsce.

W przygotowaniu pierwszej monografii biskupa Walentego Wójcika trudności sprawiało opracowanie twórczości piśmienniczej sufragana sandomierskiego z powodu mnogości opracowań, a także zagadnień w niej poruszanych. Na potrzeby tej pracy, która ma charakter historyczny, dokonano typologii i charakterystyki piśmiennictwa naukowego biskupa Wójcika, z nadzieją, że stanie się to punktem wyjścia dla kanonistów w trudzie opracowania tego zagadnienia.

Treść pracy:

I. Etapy życia. 1. Pochodzenie i środowisko rodzinne. 2. Edukacja i studia. 3. Praca duszpasterska i w administracji diecezji. 4. Nominacja biskupia i konsekracja. **II. Udział w kierowaniu diecezją.** 1. Biskup pomocniczy. 2. Wikariusz generalny. 3. Wikariusz kapitulny. **III. Aktywność naukowa i dydaktyczna.** 1. Wykładowca seminaryjny. 2. Profesor akademicki. 3. Udział w kolegiach i komisjach episkopatu. **IV. Kierunki badań naukowych.** 1. Spuścizna naukowa. 2. Problematyka prawna. 3. Zagadnienia historyczne. 4. Recenzje.

Ks. Rafał Piekarski

Ks. Michał K r a w c z y k, *Kapłan – formacja i postęga w świetle epistolografii św. Ambrożego i św. Paulina z Noli*. Promotor: ks. prof. dr hab. Jerzy Pałucki. Recenzenci: ks. dr hab. Paweł Wygalał, prof. UAM (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu), ks. dr hab. Piotr Turzyński (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II).

Przyglądając się aktualnej rzeczywistości Kościoła, „[...] można zauważyć, że ogólne potrzeby duszpasterstwa, a w sposób szczególny nowe kierunki duchowości, wymagają zdrowego pokarmu i pewnych źródeł inspiracji. Wobec jałowości tak wielu